

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В 1919–1921 РОКАХ

Проаналізовано нормативно-правові акти, за якими забезпечувалася зайнятість населення України у 1919–1921 роках. На підставі цього охарактеризовано правовий механізм забезпечення зайнятості населення у зазначений період. Встановлено основні його ознаки, засоби реалізації, тенденції.

Ключові слова: зайнятість населення, трудова повинність, правовий механізм, примус, мілітаризація, мобілізація, народне ополчення.

Проанализированы нормативно-правовые акты, в соответствии с которыми обеспечивалась занятость населения Украины в 1919–1921 гг. На основании этого охарактеризован правовой механизм обеспечения занятости населения в этот период. Установлены основные его признаки, способы реализации, тенденции.

Ключевые слова: занятость населения, трудовая повинность, правовой механизм, принуждение, милитаризация, мобилизация, народное ополчение.

The author has analyzed normative – legal acts according to which Ukrainian people employment in 1919–1921 was provided. Legal mechanism of people employment within this period was described on these grounds. The author determined its main features, means of realization and tendency.

Key words: employment, labor duty, legal mechanism, compulsion, militarization, mobilization, home guard.

Становлення та розвиток українського законодавства щодо *зайнятості населення* безпосередньо пов'язані з історичними подіями, які відбувалися у 1919–1921 роках. Економічний занепад, закриття багатьох підприємств та безробіття, що дісталися більшовикам у спадок від попередньої влади, змушували як російську, так і українську радянську владу вдаватися до рішучих заходів щодо припинення спаду виробництва, зменшення безробіття та забезпечення *зайнятості населення*. Через об'єктивні (економічна ситуація в державі) та суб'єктивні (вчення лідера держави про суспільність праці) чинники був обраний єдиний засіб вирішення зазначених проблем – запровадження в країні *загальної трудової повинності населення*. З точки зору свого функціонального призначення *загальна трудова повинність населення* виступала відповідним механізмом, формою, засобом забезпечення господарства країни робочою силою, а відповідно і забезпечення *зайнятості населення*. Крім цього, примусова *зайнятість населення* була потрібна владі для забезпечення успішної боротьби Червоної Армії проти ворога.

Правовий механізм, за яким здійснювалася *загальна трудова повинність* населення України, а, відповідно, і його *зайнятість*, до цього часу не були предметом наукових досліджень у вітчизняній історико-правовій науці. Досі ґрунтовно не опрацьовано нормативно-правові акти (декрети, постанови, розпорядження, інструкції), які формували такий механізм. Це визначає актуальність та важливість нашого дослідження. Воно дасть можливість зрозуміти сутність та мотиви прийняття зазначених рішень, встановити характер поступальності, з'ясувати їх позитивні та негативні наслідки й послуговуватися зробленими висновками в подальшій законотворчій діяльності. Зазначене має особливе значення сьогодні, адже внаслідок економічної кризи питання безробіття та *зайнятості населення* набувають особливої гостроти.

Загальній трудовій повинності населення присвячені наукові праці вчених Б.А.Виноградова, Е.Г. Гімпельсона, В.М.Земскова, П.С.Кувшинова та інших, але цих дослідників цікавили здебільшого її комуністично-ідеологічні та патріотично-виховні аспекти. Тому зазначені питання залишаються недостатньо дослідженими та чекають своєї наукової розробки.

Ідея *загальної трудової повинності населення* належить В.Леніну, який вважав, що вона є однією з обов'язкових складових "розвитку країни та побудови нового державного ладу" [1, с.37]. Велику роль у запровадженні цієї ідеї у життя відіграв Л.Троцький, який вважав, що трудова повинність становить єдиний засіб, який може

забезпечити необхідною робочою силою суспільне господарство в державі [2].

Суспільно – політична ситуація в Росії на той час складалася таким чином, що перші нормативно-правові акти щодо *загальної трудової повинності населення* були видані російською радянською владою. Їх поширювали і на територію України, адже перший Всеукраїнський з'їзд Рад 11–12 грудня 1917 року визнав Українську Республіку федеративною частиною Росії [3, с. 15] та поширив на Україну всі декрети та розпорядження Робітничо-Селянського уряду Російської Федерації [4, с.14]. Перша Всеукраїнська конференція Рад селянських депутатів 22 січня 1918 року також підтвердила входження Української Робітничо-Селянської Республіки до складу Всеросійської Федерації Радянських Республік [5, с.43]. Крім цього, українська радянська влада сама приймала відповідні, аналогічні російським, рішення, щоправда, з певним запізненням у часі.

Загальна трудова повинність вперше була закріплена на декларативному рівні у січні 1918 р. в "Декларации прав трудящегося и эксплуатируемого народа", прийнятій III Всеросійським З'їздом Рад Робітничих, Селянських та Солдатських депутатів. У п.4 розділу II декларації зазначалося, що "з метою знищення паразитичних прошарків і організації господарства запроваджується загальна трудова повинність" [6, с.4]. На законодавчому рівні *загальну трудову повинність* проголосила перша Радянська Конституція 1918 року, розділ 1-ий якої фактично складався з уже зазначеної "Декларации прав трудящегося и эксплуатируемого народа" [7, с.599], а пізніше – перший радянський Кодекс законів про працю 1918 року. У Кодексі були визначені принципи та порядок проведення *загальної трудової повинності*, перелік осіб, для яких встановлювалася трудова повинність та які звільнялися від неї, форма застосування праці залучених до *загальної трудової повинності*, в тому числі й учнів шкіл, які мали виконувати трудову повинність безпосередньо у школах, де навчалися тощо. Для залучення до виконання суспільних робіт осіб, "обязанных трудовой повинностью и незанятых общественно-полезным трудом", місцевим Радам депутатів надавалося право застосовувати примус [8, с.7]. Незважаючи на те, що Українська радянська влада у своїх законодавчих актах дублювала відповідні російські рішення, правова норма про *загальну трудову повинність* в першій радянській Конституції України 1919 року була відсутня, вона лише визнавала працю обов'язком усіх трудящих та проголошувала гасло "Хто не працює, той не їсть" [9, с.226].

Таким чином, правовою підставою для запровадження в нашій державі загальної трудової повинності стало, по-перше, визнання України Федеративною частиною Російської Федерації; по-друге, рішення I Всеукраїнської конференції Рад селянських депутатів від 22 січня 1918 року про входження Української Робітничо-Селянської Республіки до складу Всеросійської Федерації Радянських Республік; по-третє, закріплення в Радянській Конституції 1918 року та радянському Кодексі Законів про працю 1918 року відповідної норми про загальну трудову повинність.

Здійснення загальної трудової повинності вимагало від влади створення спеціальних структур, формування яких почалося задовго до початку її практичної реалізації, відповідно до положення "Про відділи розподілу робочої сили", прийнятого РНК Росії 29 жовтня 1918 року. Такі відділи входили до структури Народного Комісаріату Праці, на них покладалися функції ведення обліку та реєстрації усіх працюючих та безробітних, розподілу робочої сили та робочих місць тощо [10]. В Україні аналогічне "Положення про місцеві відділи праці" було прийнято РНК України 14 червня 1919 року [11]. 29 січня 1920 року при Раді Оборони було створено головний комітет із загальної трудової повинності, який 20 лютого 1920 року постановою РНК було реорганізовано в Головний комісаріат із трудової повинності з територіальними комітетами на місцях. Це був спеціальний орган, який здійснював трудові мобілізації, спонукав до праці безробітних та осіб, які жили на нетрудові доходи тощо. 11 квітня 1920 року РНК України створила Всеукраїнський Комітет із загальної трудової повинності [12], а також відповідні комісії з проведення трудової повинності на "підприємствах, установах та господарствах", де встановлювалася строга трудова дисципліна та заборонявся самовільний перехід працівників з однієї роботи на іншу [13]. 23 квітня 1920 року РНК України своєю постановою затвердила склад Всеукромпраці на чолі з Данішевським [14, с.177], а 12 червня 1920 року з метою узгодження та об'єднання діяльності Губкомпраці та Компраці при РНК України було створено Всеукраїнський Комітет по проведенню трудової повинності [15]. Він, хоча й був підпорядкований Головкинпраці при Раді оборони і праці РСФРР, продовжував залишатися безпосередньо органом Раднаркому УСРР. 17 червня 1920 року "з метою об'єднання діяльності контролю і керування сільськими комітетами праці", при всіх Волвиконкомах було створено волосні Комітети по здійсненню загальної трудової повинності, яким було надано право оголошувати мобілізацію через свої Волвиконкоми [16].

Створення на законодавчому рівні спеціальних органів з організації та здійснення загальної трудової повинності уможливило запровадження жорсткого державного обліку, контролю, розподілу та перерозподілу робочої сили, а далі – надзвичайно жорстку систему примусу, яка відіграла вирішальну роль у реалізації більшовицької ідеї загальної та максимальної зайнятості населення.

Практично загальна трудова повинність почала запроваджуватися з прийняттям Всеросійським ЦВК 2 вересня 1918 року постанови "Про перетворення Радянської республіки у військовий табір" та 3 вересня 1918 року декрету "Про заборону безробітним відмовлятися від роботи", згідно з якими все господарство країни підпорядковувалося військовим потребам. Запроваджувалася мобілізація робочої сили та мілітаризація промисловості, безробітним, зареєстрованим на біржах праці, заборонялося відмовлятися від запропонованої їм роботи [17, с. 268; 18]. В Україні аналогічний

документ – тимчасова постанова "Про заборону відмовлятися від праці, запропонованої відділами підрахунку і розподілу робітничих сил" був прийнятий Уповноваженим Наркомтрудсоцзабезу 23 березня 1920 р. Ця постанова забороняла всім здатним до праці громадянам відмовлятися від запропонованої їм роботи, а також відмовлятися від переселення у інші місцевості у випадках потреби. До осіб, винних у порушенні зазначеної постанови, застосовувалося покарання, в тому числі передача їх в карні трудові частини та арешту [19]. Безпосередня реалізація загальної трудової повинності почалася раніше, в січні 1919 року, прийняттям Тимчасовим Робітничо-Селянським Урядом України постанови "Про трудову повинність по розчистці снігових заносів" [20]. За формою залучення до виконання певної роботи та змістом цієї роботи, такий документ у державі було прийнято вперше. Особливість його полягала в тому, що він поклав початок прийняттю радянською владою цілого ряду нормативних актів, які забезпечували проведення радянською владою політики зайнятості населення у формі загальної трудової повинності. Пізніше такого типу документи Радянська Влада почала ухвалювати систематично. Всі ці нормативно-правові акти за формою залучення людей до трудової повинності можна класифікувати на наступні групи: а) нормативно-правові акти щодо здійснення трудової повинності у загальній формі; б) нормативно-правові акти щодо здійснення трудової повинності у мобілізаційній формі; в) нормативно-правові акти щодо здійснення трудової повинності у мілітаризаційній формі; г) нормативно-правові акти щодо здійснення трудової повинності у спеціальній формі; д) нормативно-правові акти щодо здійснення трудової повинності у епізодичній формі;

За нормативно-правовими актами щодо здійснення трудової повинності у загальній формі залучалися, як правило, спеціалісти різних категорій для виконання примусової праці за своїм фахом у тих структурах, які визначала влада. Ця примусова праця інколи супроводжувалася переселенням працівників з одних територій на інші. Зокрема, декретом РНК України від 16 квітня 1919 р. "Про трудову повинність спеціалістів з судової частини" до трудової повинності були залучені "спеціалісти з судової частини", які зобов'язані були працювати у народному комісаріаті юстиції та всіх підвідомчих йому закладах [21, с.572]. Декретом РНК України "Про облік та трудову повинність всіх медичних працівників на території УРСР" з травня 1919 року до роботи в галузях праці, які потребують спеціальні медичні знання, були залучені медичні працівники [22, с.715]. Постановою Ради Робітничо – Селянської Оборони "Про введення трудової повинності робітників просвіти по навчанню Червоної Армії" від 12.02.1920 р. була запроваджена трудова повинність робітників просвіти, яка передбачала їх реєстрацію та відрядження в культурно-просвітні заклади й організації Червоної Армії для найшвидшої ліквідації в її лавах безграмотності [23, с.58]. Відповідно до Декрету РНК від 5.06.1920 р. "Про використання юристів-практиків", до загальної трудової повинності почали залучатися юристи-практики. Запроваджувалася загальна реєстрація всіх, незалежно від віку та статі, осіб з вищою юридичною освітою, які раніше працювали в судових, військово-судових установах, адвокатурі та працюють не за фахом. Всі вони могли бути у будь-який час відправлені на роботу в підлеглі народному комісаріату юстиції установи [24, с.322].

За нормативно-правовими актами щодо здійснення трудової повинності у загальній формі залучалися також особи незалежно від наявності чи відсутності в них відповідного фаху. Вони виконували таку роботу, яку

визначала влада з можливим їх переселенням на інші території. Так, постановою Головкинпраці і Всеукркомпраці від 4.07.1920 р. до трудової повинності були приєднані робітники мистецтва, які працювали в державних зразкових і націоналізованих театрах [25, с.508]. За цим документом їх примушували виконувати будь-яку роботу, в тому числі важку фізичну.

Найбільш поширеною формою залучення людей до примусової праці (трудової повинності) була трудова мобілізація. Тому група нормативно-правових актів щодо здійснення трудової повинності у *мобілізаційній* формі є найбільшою.

Вперше трудова мобілізація в Україні почала застосовуватися прийняттям 27 лютого 1919 року декрету РНК "Про мобілізацію технічних сил" [26, с.329]. З часом українська радянська влада прийняла цілий ряд документів мобілізаційного характеру, зокрема: декрет від 11 березня 1919 р. "Про облік та мобілізацію спеціалістів сільського господарства та землевпорядкування" [27, с.358]; декрет від 12 березня 1919 р. "Про мобілізацію контрольних службовців" [28, с.385]; постанова від 20 березня 1919 року "Про заснування Головного Бюро обліку та мобілізації спеціалістів сільського господарства та землеустрою (положення)" [29, с.460]; постанова "Про порядок обліку та мобілізації спеціалістів сільського господарства та землеустрою (інструкція)" [30, с.462]; декрет від 25 квітня 1919 р. "Про мобілізацію річкового флоту" [31, с.464]; постанова від 31 травня 1919 року "Про мобілізацію усіх радіофахівців України" [32, с.685]; постанова Всеукраїнського ЦВК від 3 червня 1920 р. "Про мобілізацію на продовольчу працю" [33, с. 295]; декрет від 10 червня 1920 року "Про мобілізацію слухачів вищих медичних учбових закладів" [34, с. 372]; наказ Всеукраїнського комітету із загальної трудової повинності від 13 червня 1920 р. "Про мобілізацію будівельних робітників віком від 18 до 50 років" [35, с.404]; Постанова Всеукраїнського комітету із загальної трудової повинності від 25 червня 1920 р. "Про мобілізацію будівельних робітників" [36, с.464]; наказ Народного Комісаріату з продовольства від 20 червня 1920 р. "Про мобілізацію інструкторів з кооперації" [37, с.444]; Постанова Всеукраїнського комітету із загальної трудової повинності від 25 червня 1920 р. "Про мобілізацію нафтовиків" [38, с.465]; декрет РНК від 5 серпня 1920 р. "Про облік та мобілізацію фахівців шкіряної справи" [39]; Постанова Всеукраїнського Комітету із загальної трудової повинності від 28 липня 1920 р. "Про мобілізацію статистичних сил України" [40, с. 611]; декрет РНК від 2 вересня 1920 "Про мобілізацію фахівців гірської справи" [41, с. 465]; Постанова РНК від 14 вересня 1920 р. "Про мобілізацію осіб, що працюють в рибній промисловості" [42, с. 702]; Постанова РНК від 16.10.1920 р. "Про надання Всеукркомпраці та його місцевим органам права на проведення мобілізації для шиття предметів обмундирування для робочих та Червоної Армії" [43, с.735]; Постанова РНК УСРР від 25.11.1920 р. "Про мобілізацію студентів – медиків і медичок" [44, с.767] тощо.

Зазначені документи свідчать, що трудова мобілізація в більшості своєї носила "професійний" характер й застосовувалася, перш за все, до кваліфікованих фахівців. Вона супроводжувалася насильницьким перерозподілом робочої сили по підприємствах та галузях народного господарства, а також переселенням її з одного регіону країни в інший. Був запроваджений обов'язковий облік громадян, які, незалежно від віку та статі, в будь-який час могли бути призвані на дійсну трудову службу.

Разом із мобілізацією для залучення робочої сили до виконання примусової праці радянська влада засто-

совувала й таку форму примусу, як мілітаризація. Нормативно-правові акти щодо здійснення трудової повинності населення у цій формі вперше влада прийняла в середині 1919 року. Так, 14 червня 1919 року був прийнятий Декрет РНК України від "Про мілітаризацію залізничних службовців". 23 травня 1920 р. Всеукраїнський ЦВК прийняв постанову "Про мілітаризацію всіх радянських установ", а 6 серпня 1920 р. – Положення РНК "Про мілітаризацію радянських установ". Відповідно до цих та багатьох інших документів у всіх радянських закладах запроваджувалася найсуворіша військова дисципліна, усім розпорядженням керівництва закладів надавався статус бойових наказів, які підлягали терміновому та беззаперечному виконанню, крім явно злочинних. Працівники мілітаризованих установ не мали права відмовлятися від відряджень, чергувань та надурочних робіт, переміщуватися з однієї посади на іншу за власним бажанням, заборонялося без відповідного дозволу залишати місце роботи, звільнятися за власним бажанням, крім призову за мобілізацією [45; 46, с.548].

Мілітаризація праці дала можливість використання на трудовому фронті праці солдат Червоної Армії, яку після закінчення громадянської війни було перетворено на Трудові Армії та перекинуто на господарський фронт зі збереженням військової дисципліни та системи управління. Трудові Армії були одним з етапів розвитку мілітаризації праці.

Під час здійснення загальної трудової повинності поширеною набула ще одна форма залучення людей до примусової праці – *тилове ополчення*. Воно проводилося на підставі нормативно-правових актів щодо здійснення трудової повинності у *спеціальній формі*. Сутність його полягала в залученні осіб віком від 18 до 45 років, які не призивалися до Червоної Армії з різних причин та не виконували суспільно-корисних функцій, до служби в трудових частинах (трудовах батальйонів, рот, команд). Вони використовувалися для виконання окопних, будівельних, дорожніх, вантажних робіт, заготівлі палива та харчів, роботи у різних майстернях, а також виконання інших робіт загальнодержавного та місцевого призначення. Особи, які ухилялися від призову до *тилового ополчення*, підлягали позбавленню волі не менше, ніж на два роки з виконанням примусових робіт та конфіскацією майна. Зазначені питання регулювалися положенням РНК України "Про правила реєстрації населення на предмет зарахування до тилового ополчення(положення)", прийнятого 2 березня 1919 р. [47, с. 286], декретом РНК від 21 березня 1919 р. "Про призов громадян в тилі ополчення" [48, с.485], а також декретом (положенням) "Про тилі ополчення, яке формується на підставі Декрету "Про призов громадян в тилі ополчення" [49, с.487].

Загальна трудова повинність використовувалася радянською владою для епізодичного виконання людиною суспільних робіт, які не були пов'язані з виконанням його основних трудових функцій. Мотиви необхідності виконання цих робіт були різними: від "усунення санітарного безладу", "пропаганди в масах ідеї і завдань трудової напруги та надихання в пролетарській державі" до "надання термінової допомоги селянам України". Ці питання регулювалися нормативно-правовими актами, які мали характер епізодичний. До слід віднести спільну постанову Всеукраїнського комітету праці та Центральної Комісії "Тижня чистоти" "Про притягнення населення У.С.Р.Р. до трудової повинності упродовж "Тижня чистоти" від 17.04.1920 р. [50, с.159], інструкцію Всеукраїнського Комітету по загальній трудовій повинності "Про проведення трудової повинності населенням УСРР в період "Тижня чистоти" від

21.04.1920 р. [51, с.163], циркуляр Народного Комісаріату Освіти "Про участь всіх органів Освіти в проведенні "Тижня трудового фронту" від 20.04.1920 р. [52, с.170], постанова РНК України "Про селянський тиждень" від 31.08.1920 р. [53, с.679]. Крім цього, загальна трудова повинність використовувалася, наприклад, для дров'яних заготівель з метою усунення в державі паливної кризи [54, с.670], з метою посилення протипожежної охорони військових складів, державних підприємств і лісових багатств, що містяться на території УСРР, а також для збільшення кількості професійних пожежних команд (трудова пожежна повинність) [55, с. 680]. Влада також широко застосовувала безкоштовну "добровільно-примусову" працю всього працездатного населення у видні та святкові дні у формі "суботників" та "недільників".

Трудова повинність населення була предметом обговорення V Всеукраїнського з'їзду Рад у березні 1921 р, на якому було ухвалено використати для робіт у радгоспах частини трудової армії, а червоноармійців – для обробки полів, оранки та засіву земель, які пустують [56]. Було також визнано за необхідне притягнути усе населення до трудової повинності для відновлення лісового господарства [57]. З'їзд прийняв також резолюцію "Про організацію праці", у якій, зокрема, пропонувалося ЦВК якнайсуворіше впроваджувати загальну трудову повинність, не допускаючи жодного ухилення від неї, особливо з боку нетрудового "дармаїдного елемента" [58].

Таким чином, загальна трудова повинність як форма забезпечення зайнятості населення України у 1919–1921 роках здійснювалася, з точки зору права, за допомогою великої кількості декретів, постанов, інструкцій, які приймалися всупереч трудовому законодавству. Трудова повинність підміняла фахову діяльність робітників, праця здійснювалася не економічною доцільністю та матеріальною зацікавленістю працівників, а директивними приписами керівних органів трудового фронту. Вже наприкінці 1920 року "загальна суспільність праці", яка була проголошена одним з принципів соціалізму, перетворилася у тотальну милітаризовану трудову повинність, що підтримувалася відповідною системою репресивних органів.

На підставі вищенаведеного можна зазначити, що зайнятість населення України в 1919–1921 р. здійснювалася в формі *загальної трудової повинності*, яка була проголошена однією з необхідних умов розвитку держави. Методи та форми забезпечення зайнятості населення та залучення людей до загальної трудової повинності були однакові: мобілізація та милітаризація. Їх схожість була й в іншому – вони базувалися на жорсткому примусі та насильстві.

У березні 1921 року X з'їзді РКП (б) констатував, що завдання політики "військового комунізму", складовою частиною якого була *загальна трудова повинність*, виконано і в країні запроваджується нова економічна політика. У подальшому залучення людей до примусової праці на основі трудової повинності здійснювалося лише для боротьби зі стихійними лихами та у випадках необхідності виконання важливих державних завдань.

Таким чином, можна зробити висновок, що *правовий механізм здійснення зайнятості населення України в 1919-1921 роках формувався на основі нормативно-правових актів, які за своїм функціональним призначенням слід поділяти на: а) нормативно-правові акти фундаментального значення; б) нормативно-правові акти щодо створення відповідних структур для здійснення трудової повинності; в) нормативно-правові акти щодо здійснення мобілізації; г) нормативно-правові акти щодо забезпечення милітаризації; д) нормативно-правові акти щодо організації*

та проведення народного ополчення; е) нормативно-правові акти щодо організації "трудовах тижнів"; ж) нормативно-праві акти щодо проведення "суботників-недільників".

1. Ленин В. Полное собрание сочинений. – 5-е изд. – М.: Госкомиздат, 1977. – т.34. 2. Троцкий Л. О мобилизации индустриального пролетариата, трудовой повинности, милитаризации хозяйства и использования военных частей для хозяйственных нужд. Тезисы ЦК РКП. – Издво походной типографии поезда Предреввоенсовета. 3. Резолюция I Всеукраїнського з'їзду Рад 11 – 12 грудня 1917 р. "Про самовизначення України" // Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень Уряду Української РСР., т. 1, 1917-1941 р.р. – К.: Державне видавництво політичної літератури УСРР, 1963. 4. Резолюція I Всеукраїнського з'їзду Рад 11 – 12 грудня 1917 р. "Про організацію влади на Україні" // Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень Уряду Української РСР, т. 1, 1917-1941 р. р. – К.: Державне видавництво політичної літератури УСРР, 1963. 5. Резолюція I Всеукраїнського з'їзду Рад 11 – 12 грудня 1917 р. "Про організацію влади на Україні" // Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень Уряду Української РСР, т. 1, 1917-1941 р. р. – К.: Державне видавництво політичної літератури УСРР, 1963. 6. Кодекс законів о труде и декларация прав трудящегося и эксплуатируемого народа. – К.: Издание Киевского районного управления сахарной промышленности. – 1920. 7. Конституция (Основной Закон) Российской Социалистической Федеративной Советской Республики, принятая V Всероссийским съездом Советов в заседании от 10 июля 1918 года. // СУи РРиКП. – 1918. – №51. – ст.582. 8. Кодекс законів о труде и декларация прав трудящегося и эксплуатируемого народа.–К.: Издание Киевского районного управления сахарной промышленности, – 1920 р. 9. Конституція УСРР від 14 березня 1919 року. Конституційні акти України. 1917-1920 // Невідомі конституції України. – К.: Філософська та соціологічна думка, 1992. – С. 272. 10. Положення РНК Росії "Про відділи розподілу робочої сили" від 29.10.1918 // СУ и Р Р и КП. – 1918 р. – №80. – ст. 838. 11. Положення РНК України "Про місцеві відділи праці" від 14.06.1919 // У и Р РКПУ. – 1919, опублікованні в газ. "Киевские Известия", часть вторая, ст.121. 12. Тимчасовий статут РНК України "Про Всеукраїнський Комітет загальної трудової повинності" від 11.04.1920 // 33 і Р РСУУ і У Р.С.Ф. Р.Р. – 1920 р. – № 7. – ст. 107. 13. Положення РНК України "Про Комісії по проведенню трудової повинності" від 11.04.1920 // 33 і Р РСУУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920 р. – № 7. – ст. 108. 14. Постанова РНК України "Про затвердження Всеукромпраці" від 23.04.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920 р. – № 8. – ст. 132. 15. Постанова Всероссийського і Всеукраїнського Центральних Виконавчих Комітетів "Про Всеукраїнський Комітет по проведенню трудової повинності" від 12.06.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920 р. – № 14. – ст. 272. 16. Про утворення Волкомпраці. Постанова №26 Всеукраїнського Комітету по загальній трудової повинності від 17.07.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 20. – ст. 384. 17. Постанова Всероссийського ЦВК "Про перетворення Радянської республіки у військовий табір" від 02.09.1918. – Декрети Советской власти, т.3. М.: – Госкомиздат, 1957. – С.268. 18. Декрет РНК РСФРР "О воспрещении безработным отказываться от работы" від 03.09.1918 // СУ и Р Р и КП. – 1918. – №64. – ст.704. 19. Тимчасова постанова Уповноваженого Наркомтрудсоцзабезу "Про заборону відмовлятися від праці, запропонованої відділами підрахунку і розподілу робітничих сил" від 23.04.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. –1920 р. – № 4. – ст. 63. 20. Постанова Тимчасового РС Уряду України "Про трудову повинність по розсітці снігових заносів" від 26.01.1919 // СУ и Р РКП України. – 1919. – №36. – ст. 436. 21. Декрет РНК України "Про трудову повинність спеціалістів з судової частини" від 16.04.1919 // СУ и Р РКП України. – 1919. – №36. – ст. 436. 22. Декрет РНК України "Про облік та трудову повинність всіх медичних працівників на території УСРР" від 23.05.1919 // У и Р РКП України. – 1919 : видавництво 1, п.№52. 23. Постанова Ради Робітничо – Селянської Оборони "Про введення трудової повинності робітників просвіти по навчанню Червоної Армії" від 12.02.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 10. – ст. 67. 24. Декрет РНК "Про використання юристів-практиків" від 5.06.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 12. – ст.235. 25. Постанова № 8 Головкимпраці і Всеукромпраці "Про притягнення до трудової повинності робітників містечтва" від 4.07.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 18. – ст. 350. 26. Декрет РНК України "Про мобілізацію технічних сил" від 27.02.1919 // СУ и Р РКП У. – 1919. – ч.1. – изд. 3. – №16. – ст. 180. 27. Декрет РНК України "Про облік та мобілізацію спеціалістів сільського господарства та землевпорядкування" від 11.03.1919 // ЗУ УСРР. – 1919. – №24. – ст. 269. 28. Декрет РНК України "Про мобілізацію контрольних службовців" від 12.03.1919 // ЗУ УСРР. – 1919. – №26. – ст. 277. 29. Постанова РНК України "Про заснування Головного Бюро обліку та мобілізації спеціалістів сільського господарства та землеустрою (положення)" від 20.03.1919 // ЗУ УСРР. – 1919. – ст. 329. 30. Постанова РНК України "Про порядок обліку та мобілізації спеціалістів сільського господарства та землеустрою (інструкція)" від 20.03.1919 // ЗУ УСРР. – 1919. – №30. – ст.330. 31. Декрет РНК України "Про мобілізацію річкового флоту" від 25.04.1919 // ЗУ УСРР. – 1919. – №38. – ст. 464. 32. Постанова РНК України "Про мобілізацію усіх радіофахівців України" від 31.05.1919 // У и Р РКП У. – 1919. – видавництво 1, п.№63. 33. Постано-

ва Всеукраїнського ЦВК "Про мобілізацію на продовольчу працю" від 03.06.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – №12. – ст. 220. 34. Декрет РНК України "Про мобілізацію слухачів вищих медичних учбових закладів" від 10.06.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 14. – ст. 261. 35. Наказ Всеукраїнського комітету із загальної трудової повинності "Про мобілізацію будівельних робітників віком від 18 до 50 років" від 13.06.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 15. – ст. 283. 36. Постанова Всеукраїнського комітету із загальної трудової повинності "Про мобілізацію будівельних робітників" від 25.06.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 17. – ст. 322. 37. Наказ Народного Комісаріату з продовольства "Про мобілізацію інструкторів з кооперації" від 20.06.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 16. – ст. 311. 38. Постанова Всеукраїнського комітету із загальної трудової повинності "Про мобілізацію нафтовиків" від 25.06.1920. 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 17. – ст. 323. 39. Декрет РНК України "Про облік та мобілізацію фахівців шкіряної справи" від 05.08.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 21. – ст. 416. 40. Постанова Всеукраїнського Комітету із загальної трудової повинності "Про мобілізацію статистичних сил України" від 28.07.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 21. – ст. 419. 41. Декрет РНК України "Про мобілізацію фахівців гірської справи" від 02.09.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 23. – ст. 465. 42. Постанова РНК України "Про мобілізацію осіб, що працюють в рибній промисловості" від 14.09.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 24. – ст. 494. 43. Постанова РНК України "Про надання Всеукраїнським органам права на проведення мобілізації для шиття предметів обмундирування для робочих та Червоної Армії" від 16.10.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 25. – ст. 530. 44. Постанова РНК УСРР "Про мобілізацію студентів – медиків і медичок" від 25.11.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 26. – ст. 549. 45. Постанова Всеукраїнського ЦВК "Про мілітаризацію всіх радянських установ" від 23.05.1920 // У і Р РКПУ. – 1919. – видавництво 1. – п.№119. 46. Положення РНК України "Про мілітаризацію радянських установ" від 06.08.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 19. – ст. 372. 47. Положення РНК України "Про правила реєстрації населення на предмет зарахування до тилового ополчення (положення)" від 02.03.1919 // СУ і Р РКП У. – 1919. – вид. 3. – ч.1. – № 20. – ст. 210. 48. Декрет РНК України "Про призов громадян в тилі ополчення" від 21.03.1919 // СУ і Р РКП У. – 1919. – вид. 3. – ч.1. – № 32. – ст. 344. 49. Декрет РНК України "Про тилі ополчення, яке формується на підставі Декрету "Про призов громадян в тилі ополчення" від 21.03.1919 // СУ і Р РКП У. – 1919. – вид. 3. – ч.1. – № 32. – ст. 345. 50. Постанова Всеукраїнського Комітету праці і Центральної

Комісії "Тижня чистоти" "Про притягнення населення У.С.Р.Р. до трудової повинності на час "Тижня чистоти" від 17.04.1920 р. // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920 р. – № 7. – ст. 119. 51. Інструкція Всеукраїнського Комітету по загальній трудовій повинності "Про проведення трудової повинності населенням У.С.Р.Р. в період "Тижня чистоти" від 21.04.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – №7. – ст.120. 52. Циркуляр Народного Комісаріату Освіти "Про участь всіх органів Освіти в проведенні "Тижня трудового фронту" від 20.04.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 7. – ст. 126. 53. Постанова РНК України "Про селянський тиждень" від 31.08.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 23. – ст. 473. 54. Постанова РНК України "Про залучення до дров'яних заготівель всіх співробітників лісового відомства та лісових органів Народного Комісаріату Землеробства і про деякі зміни у складі органів управління лісовою справою" від 20.08.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 23. – ст. 467. – стр.670. 55. Постанова РНК України "Про пожежні трудові дружини і пожежні команди" від 1.09.1920 // 33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – 1920. – № 23. – ст. 475. 56. Резолюція V Всеукраїнського з'їзду Рад "Про колективізацію сільськогосподарського виробництва" від 06.03.1921 // 33 УРСР. – 1921. – №3. – ст. 98. 57. Резолюція V Всеукраїнського з'їзду Рад "Про лісове господарство" від 06.03.1921 // 33 УРСР. – 1921. – №3. – ст. 99. 58. Резолюція V Всеукраїнського з'їзду Рад "Про організацію праці" від 16.03.1921 // 33 УРСР. – №3. – ст.107.

Скорочення

СУ і РРКП – *Собрание Узаконений и Распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства*.
У і Р РКП У – *Узаконения и Распоряжения Рабоче-Крестьянского Правительства Украины*.
33 і Р РС УУ і У Р.С.Ф.Р.Р. – *Зібрання Законів і Розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України і Уповноважених Р.С.Ф. Р.Р.*
СУ і Р РКП У – *Собрание Узаконений и Распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства Украины*.
У і Р РКП України – *Узаконения и Распоряжения Рабочего и Крестьянского Правительства Украины*.
ЗУ УРСР – *Зібрання Узаконений Української Радянської Соціалістичної Республіки*.
33 УРСР – *Зібрання Законів Української Радянської Соціалістичної Республіки*.

Надійшла до редколегії 07.06.10

С. Рабенко, здобувач

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА РІШЕННЯМИ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються актуальні питання здійснення судового контролю за рішеннями Міжнародного комерційного арбітражу в Україні. Автор відзначає необхідність визначення та законодавчого закріплення оптимального рівня судового контролю за арбітражним розглядом з боку держави, розглядає світовий досвід по встановленню моделей судового контролю. Також, у статті наведений один з останніх прикладів встановлення рівня вітчизняного державного контролю, який був реалізований судами шляхом тлумачення законодавства про арбітрабельність, та шляхом застосування норм інституту публічного порядку. Дана стаття буде корисною для практикуючих юристів, а також для студентів юридичних факультетів, які вивчають господарське право.

Ключові слова: господарське право, Міжнародний комерційний арбітраж, арбітраж, арбітражне рішення, судовий контроль, моделі судового контролю, рівень судового контролю, публічний порядок.

В статті розглядаються актуальні питання здійснення судового контролю над рішеннями Міжнародного комерційного арбітражу в Україні. Автор відзначає необхідність визначення та законодавчого закріплення оптимального рівня судового контролю над арбітражним виробництвом со сторони государства, розглядає світовий досвід по встановленню моделей судового контролю. Також, в статті приводиться один з останніх прикладів встановлення рівня вітчизняного державного контролю, який був реалізований судами шляхом тлумачення законодавства про арбітрабельність, та шляхом застосування норм інституту публічного порядку. Данна стаття буде корисною для практикуючих юристів, а також для студентів юридичних факультетів, які вивчають господарське право.

Ключевые слова: хозяйственное право, Международный коммерческий арбитраж, арбитраж, арбитражное решение, судебный контроль, модели судебного контроля, уровень судебного контроля, публичный порядок.

The article considers the topical issues of judicial control performance after the International commercial arbitration awards in Ukraine. The author notes necessity to define and prescribe in legislation an optimal level of judicial control after arbitral proceedings from the state side, and considers the world experience during establishing of the judicial control models. Also, the article contains one of the most recent examples of the domestic judicial control level establishment, which was performed by means of arbitral legislation interpretation by the courts, and by means of public policy institute regulations application. The article could be useful for the practicing lawyers and students of the legal faculties studying commercial law.

Key words: commercial law, International commercial arbitration, arbitration, arbitral award, judicial control, models of judicial control, level of judicial control, public policy.

Розгляд справ у державних судах та міжнародному комерційному арбітражі може бути взаємопов'язаний по багатьох напрямках, а також на різних стадіях арбітражного розгляду. Візьмемо для аналізу тільки такий аспект, як здійснення судового контролю за арбітражними рішеннями.

Виконання на суверенній території актів інших юрисдикційних органів (в тому числі міжнародного комерційного арбітражу) допускається тільки у межах, визначених державою у нормах законодавства та міжнародних договорів, через визнання за такими актами юридичної сили, та за необхідності, вираження згоди на

